

2.1 Litevské konsonanty (souhlásky)

2.1.1 Znělé a neznělé souhlásky

j	l	m	n	r	b	d	g	z	ž	h	v	c	č
–	–	–	–	–	p	t	k	s	š	ch	f	dz	dž

buvo (*byl*) *tu* (*ty*) *seka* (*sleduje*) *šilas* (*bor*)
puvo (*hníl*) *du* (*dva*) *sega* (*zapíná*) *žilas* (*šedivý*)

Asimilace (spodoba) znělosti:

b, d, g, z, ž

p, t, k, s, š

znělost → neznělost

dirba (*pracuje*) → *dirbti* [*dirpti*] (*pracovat*)
veža (*veze*) → *vežti* [*vešti*] (*vézt*)

auga (*roste*) → *augti* [*aukti*] (*růst*)

neznělost → znělost

suka (*kroutí*) → *sukdavo* [*sugdavo*] (*točil*)
neša (*nese*) → *nešdavo* [*neždavo*] (*nosil*)

lipa (*leze*) → *lipdavo* [*libdavo*] (*lezl*)
kasa (*ryje*) → *kasdavo* [*kazdavo*] (*ryl*)

2.1.2 Měkkost a tvrdost souhlásek (palatalizace)

Všechny litevské souhlásky mohou být měkké a tvrdé. Výjimku tvoří „j“ – je vždy měkké.

2.1.2.1 Poziční tvrdost:

Souhláska je tvrdá před zadními samohláskami (vokály), včetně dvojhlásek ai, au, uo; al, am, an, ar; ul, um, un, ur.

C + V(a) → CV(a)

galva (*hlava*), *vaikas* (*dítě*), *baltas* (*bílý*), *duona* (*chléb*), *šoka* (*tančí*), *rodo* (*ukazuje*)

2.1.2.2 Poziční měkkost:

Souhláska je měkká před předními samohláskami, včetně dvojhlásek ei, ie; el, em, en, er; il, im, in, ir.

C + V(i) → C'V(i)

pilis (*hrad*), *pienas* (*mléko*), *mes* (*my*), *nervinti* (*znervózňovat*), *dėdė* (*strýc*)

2.1.2.3 Nepoziční měkkost

Souhláska může být měkká také před zadní samohláskou (včetně dvojhlásek ai, au, uo; al, am, an, ar; ul, um, un, ur). Tato měkkost nesouvisí s pozicí souhlásky; označujeme ji písmenem „i“, které se vloží mezi souhlásku a samohlásku.

C + V(a) → C'iV(a)

kauļų → *kiaulių*
(*kostí*, g. pl.) (sviní, g. pl.)

rašau → *rašiau*
(*píšu*, přít.č.) (*psal jsem*, min. č.)

2.1.2.4 Písmeno „i“ má v litevštině dvojí uplatnění: označuje samohlásku [i], anebo je znakem pro palatalizaci (měkkost) souhlásek. Jako znak pro palatalizaci se toto písmeno „nečte“, jen změkčuje před ním stojící souhlásku. Příklady:

„i“ jako vokál: *pilis* (*hrad*), tu esi (*ty jsi*), *Čekija*, *pirmas* (*první*), *pilkas* (*šedý*), *istorija* (*historie*)

„i“ jako znak pro palatalizaci: *šiaurė* [š'æure:] (*sever*), *kiaulė* [k'eule:] (*svině*), *liaudis* [l'æudis] (*národ*), *liūdnas* [l'u:dnas] (*smutný*), *siūlas* [s'u:las] (*nít*)

Písmeno „i“ jako samohláska + „i“ jako znak pro palatalizaci se nikdy nevyskytují ve stejných pozicích:

- 1) „i“ jako znak pro palatalizaci nikdy není na začátku ani na konci slova; v těchto pozicích označuje „i“ vždy samohlásku, proto se také vyslovuje (např. *istorija*, tu esi);
- 2) „i“ jako samohláska se nikdy nevyskytuje mezi souhláskou a samohláskou; v těchto pozicích je „i“ vždy znakem pro palatalizaci, proto se nevyslovuje (např. *šiaurė*, *siūlas*).

Existují dvě výjimky:

a) Kombinace „souhláska + ie“, např. *pienas* (*mléko*), *miegas* (*spánek*). „i“ je zde součástí dvojhásky „ie“, nikoliv znakem pro palatalizaci.

b) Při setkání dvou samohlásek na hranici slabik čteme „i“ jako samohlásku, např. *šiitas* [ši-i-tas] (větev muslimů), *pianinas* [pi-a-ni-nas] (*piano*).

2.1.2.5 **Cvičení.** Určete, zda písmeno **i** označuje v následujících slovech vokál nebo znak pro palatalizaci.

1. *ilgas* (*dlouhý*), 2. *toli* (*daleko*), 3. *žiaurus* (*krutý*), 4. *šilta* (*teplá*), 5. *Vilnius*, 6. *meilė* (*láska*), 7. *kiaušas* (*temeno*), 8. *siūlo* (*nabízí*), 9. *jis* (*on*), 10. *pilnas* (*plný*), 11. *žiogas* (*kobyłka*), 12. *žiema* (*zima*), 13. *sriuba* (*polévka*), 14. *sliėkas* (*žížala*), 16. *kirmėlė* (*housenka*), 17. *kiaušinis* (*vejce*), 18. *žiedas* (*květ*), 19. *žiauna* (*čelist*), 20. *šiukšlės* (*smetí*).

2.1.2.6. Palatalizace souhláskových skupin

Měkkost se vždy týká celé souhláskové skupiny v slabice:

šnekėti (*hovořit*), *gandrelis* (*mládě čápa*), *pliaupti* (*hodně pršet*)

2.1.2.7 „č“ a „dž“ v litevštině

Poziční měkkost/tvrdomost se u souhlásek „t“ a „d“ uplatňuje stejně jako u ostatních:

tiltas (*most*) *deda* (*klade*)

Nepoziční měkkost „t“ a „d“ způsobila vznik afrikát „č“ a „dž“: měkké „t“ se před zadní samohláskou proměnilo v „č“, měkké „d“ v „dž“:

t→č: skaitė → skaičiau (četl/a) (četl/a jsem) **d→dž:** žaidė → žaidžiau (hrál/a) (hrál/a jsem)

Příklady proměn t→č a d→dž při ohýbání slov:

(užovka)	(kohout)
N. žaltys	gaidys
G. žalčio	gaidžio
D. žalčiui	gaidžiui
A. žalį	gaidį

skaityti, skaito skaitė (číst);	gydyti, gydo, gydė (lécit)
aš skaičiau	gydžiau
tu skaitei	gydei
jis, ji skaitė	gydė

2.2 Litevská slabika

Litevská slabika povinně obsahuje alespoň jednu samohlásku. Dvojhásky a jednotky „souhláska + samohláska“ (al, am, an, ar, ...) také mohou vytvářet slabiky.

Samotná souhláska slabiku netvoří. Litevština nevytváří slova typu krk, vlk, Brno.

Slabika je dlouhá, pokud obsahuje dlouhou samohlásku, dvojhásku nebo jednotku „souhláska + samohláska“. Slabika je krátká, pokud obsahuje krátkou samohlásku.

2.3 Dialogy:

Laba diena! Lābas! Sveikas! Sveika! Sveiki! Sveikos! Lābas rýtas! Lābas vākaras!	Mano vařdas... Mano pavardė... Aš ešu...	Kóks Jūsų vařdas? Kokia Jūsų pavardė? Kóks tàvo vařdas? Kokia tàvo pavardė? Kaĩp Jūsų / tàvo vařdas? Kaĩp Jūsų / tàvo pavardė? Kuõ Jūs vardù? Kuõ tù vardù?	Ikì pasimātymo! Viso gėro! Viso lābo! Sudiẽ! Ikì! Labānaktis!
---	--	--	--

2.4 Odkazy na litevské slovníky on-line najdete na stránkách baltistiky

www.phil.muni.cz/wbal v rubrice „Užitečné odkazy“.